

«Vida Lleidatana» (1926–1931), una aventura cultural i literària sota la dictadura de Primo de Rivera per posar Lleida a l'hora

---

Andratx Badia Escolà

RESUM

Vida Lleidatana (1926–1931) va ser una revista més en el panorama català del primer terç del segle XX. Però va ser l'única revista lleidatana que, inspirada en els models de més prestigi i moderns de la premsa catalana, va servir com a plataforma aglutinadora de tots els debats i iniciatives cívics i culturals de Lleida durant el tram final de la dictadura de Primo de Rivera. L'anàlisi que se'n presenta demostra que fou ideada amb una voluntat moderna, transformadora i preeminentment literària amb la voluntat de contagiar d'aquest esperit d'innovació i de progrés la dinàmica social i cultural de la ciutat per ajustar-la a l'hora catalana.

PARAULES CLAU

Vida Lleidatana, anys 30, segle XX, revistes literàries d'entreguerres, Primo de Rivera, Antoni Rovira i Virgili, Lleida, literatura catalana.

ABSTRACT

Vida Lleidatana (1926–1931) was a Catalan magazine over the scene of the first third of the 20th century. But it was the only Lleida's magazine which, inspired by models of the most prestigious and modern Catalan press, served as a unifying platform for all civic and cultural debates and initiatives of Lleida during the final stages of the dictatorship of Primo de Rivera. The analysis proves that it was designed with a modern, transformer and preeminently literary desire with the intention to spread this spirit of innovation and progress in the social and cultural dynamics of the city to adjust it to the Catalan hour.

KEYWORDS

Vida Lleidatana, thirty years of the 20th century, interwar literaries magazines, Primo de Rivera, Antoni Rovira i Virgili, Lleida, Catalan Literature.

INTRODUCCIÓ¹

L'objectiu d'aquest treball és analitzar l'aportació de la revista *Vida Lleidatana* en el conjunt del pensament catalanista del moment com una aposta de modernitat per transformar tant la ciutat de Lleida com les contrades que l'envolten. A partir de l'elaboració dels *Índexs de la revista*, elaborats ja fa uns anys i inèdits, va ser possible fer-ne una valoració de conjunt i veure que l'aportació que va fer va permetre connectar Lleida amb la resta del país, gràcies a uns homenots visionaris que van ser capaços de fer front a un temps d'adversitat política des de la vertebració de projectes culturals com aquest. A continuació dibuixaré en una pinzellada el context històric i social en què va aparèixer la publicació per després veure'n les aportacions més cabdals i oferir alguns apunts a tall de conclusions.²

---

¹ Estudi elaborat en el marc del projecte FFI2010-16491/FILO, finançat pel Ministerio de Ciencia e Innovación, i també en el marc del Grup de Recerca Aula Màrius Torres (2009 SGR 423).

EL CONTEXT HISTÒRIC I SOCIAL: ENTRE LA CENSURA I L'ANALFABETISME

El primer terç del segle XX, a Catalunya, vist en panoràmica, és un període de desencanyis i tensions socials, en què l'analfabetisme general se situa com un dels principals obstacles a vèncer. A això caldrà sumar-hi encara la dictadura militar de Primo de Rivera, una nova involució en la reconstrucció nacional que estava portant a terme el catalanisme polític fins al moment. Tanmateix, l'esclatxa per poder mantenir la flama del projecte viva serà la resistència cultural des de plataformes editorials, que eren amenaçades continuament per la censura ferma i contradictòria del règim. I Lleida, per la seua banda, s'anirà transformant gràcies al progrés econòmic, però també al projecte de Joventut Republicana.

Malgrat les promeses inicials de Primo de Rivera envers la burgesia catalana per aconseguir-ne el suport, aviat es va veure que tot plegat era fum. I justament va ser això el que va provocar l'esclat de la premsa en català. És a dir, si aquesta era l'única esclatxa que deixava oberta el règim primoriverista, ja que no era perseguida tot i la censura estricta que la controlava, calia aprofitar-la per seguir difonent l'ideari catalanista ni que fos entre línies. En aquesta operació, hi van tindre un paper cabdal sobretot personatges com Francesc Cambó o Rafel Patxot, que van actuar com a promotors i protectors de nombrosos projectes, organitzacions i manifestacions culturals, però sense que s'hagi de menystenir la famosa solidaritat dels intel·lectuals castellans de l'època amb la causa catalana.

En poc temps, per tant, la premsa en català va viure una diversificació i un augment trepidants, que la van convertir, com s'anava instaurant en totes les ciutats industrialitzades com Barcelona, en l'eix vertebrador de la vida social i quotidiana en tots els aspectes i àmbits. Si entre el 1901 i el 1923, en el conjunt de Catalunya, el nombre de diaris en català va augmentar de 5 a 7, només quatre anys més tard, el 1927, ja van arribar a 11 i a 15 el 1930. Un increment notable que també va afectar, fins i tot encara més, les publicacions periòdiques: si el 1902 n'hi havia 66, el 1927 ja n'eren 143 (135 al Principat, 4 al País Valencià i 4 a les Illes Balears). Això significa que el nombre de capçaleres es va triplicar en només 25 anys i, el que és potser més important, va guanyar també en qualitat i nivell periodístic. Diaris com *La Veu de Catalunya*, *La Publicitat*, *La Nau* i *El Matí* o publicacions com *Revista de Catalunya* (1924), *La Paraula Cristiana* (1925), *Criterion* (1925), *Ciència* (1926), *La Nova Revista* (1927) i *Mirador* (1929) encara avui són models a seguir de periodisme ben fet, cosa que els va donar popularitat i prestigi, malgrat totes les penúries a què van haver de fer front i que van haver de patir tant sí com no.³

Catalunya, naturalment, va ser on la censura va portar a terme una activitat més intensa —no en va, esborrar del mapa el catalanisme polític era un dels grans objectius que fonamentaven la dictadura. El mateix Celedonio de la Iglesia, cap censor del règim, a *La censura por dentro* (Madrid, 1930), citat per Roig Rosich (ROIG 1992: 442–443),

explica que el control exhaustiu de la difusió de les idees catalanistes era una ordre personal del general Primo de Rivera per la qual cosa la premsa en català era considerada més perjudicial pel règim que la que s'editava en castellà pròpiament contrària a aquest: «Y así se tachaban artículos, informaciones y noticias, y hasta diversiones literarias, en las que flotase la más ligera alusión a la desairada o triste situación del dialecto catalán». Al Principat, la censura depenia directament del Governador Civil, tot i que l'any 1925 delegà aquesta funció en l'alcalde de cada municipi. Això fa que el mapa de la censura dibuixi un panorama del tot confús i envitricollat, per la superposició dels múltiples òrgans que hi intervenien, al qual s'havien d'enfrontar moltes publicacions i les contradiccions del qual sempre les acabaven pagant, d'una manera o altra, aquestes o els seus redactors (per exemple, un article aprovat pel censor podia ser considerat després perillós o no autoritzable per part del delegat governatiu). En tot moment, és de suposar, entraven en joc arbitrarietats, favors, intoleràncies i també la inseguretat que ocasionaven la falta de criteris i de recursos humans que poguessin realitzar una tasca coordinada i objectiva arreu de l'estat espanyol. El

resultat final de tot plegat fou o bé la posada en circulació d'un seguit de publicacions clandestines o bé que la pròpia autocensura de la premsa autoritzada facilités la feina a la institució censora.

Malgrat tot, la censura generalment només va actuar contra els articles d'opinió, mentre que la informació de caràcter més universal ho tenia més fàcil. El règim també va jugar, en aquest àmbit, al paternalisme característic que intentava projectar mitjançant una benignitat del tot contradictòria: notícies censurades en un diari podien aparèixer en un altre o bé informacions autoritzades als mitjans de Madrid eren prohibides a Barcelona. El tret, però, identificatiu de tota la premsa del moment és que les intervencions del censor eren sempre públiques i fàcilment observables: tant podien ser espais en blanc en el lloc que hauria ocupat el text censurat com articles que es veien empastellats i malmesos. A més, era d'inserció obligatòria al llarg de les planes de la publicació, amb lletres ben visibles, la nota que assegurava que «aquest número ha passat per la censura prèvia [governativa, militar]». Una cosa a la qual *Vida Lleidatana* no era aliena (amb un cop d'ull ràpid n'hi ha prou), que, com totes les altres plataformes editorials del país, va patir una acció censora que s'intensificava a mesura que la dictadura agonitzava, moment en què moltes revistes es van veure obligades a plegar veles, sobretot pel setge econòmic que els imposava el règim.

“el mapa de la censura dibuixa un panorama del tot confús i envitricollat, per la superposició dels múltiples òrgans que hi intervenien

² Una versió molt més extensa i detallada d'aquest text es pot consultar al web del Directori Literari de Ponent, dirigit per la Càtedra Màrius Torres de la UdL: <http://www.catedramariustorres.udl.cat/espaimt/directori/item.php?acr_item=vle> (consulta: maig de 2014) (BADIA 2006). De fet, va ser per a aquest espai que es va escriure en primera instància l'article com a fruit de la recerca prèvia duta a terme. La intenció de refer-lo en motiu de les Primeres Jornades d'Estudi del Segrià és fer arribar a un públic molt més ampli i divers l'existència de *Vida Lleidatana* i tornar-ne a posar sobre la taula el valor que tingué llegit des de l'actualitat, que és, al meu entendre, l'objectiu últim de qualsevol estudi.

³ A l'hora d'estudiar la premsa catalana (de l'època) és de consulta obligada el treball de Joan Torrent i Rafael Tasis (TORRENT I TASIS 1966). Pel que fa a la premsa local, ho són el de Romà Sol (SOL 1964) i el de Josep A. Rosell i Pujol (ROSELL 1987).

L'altre gran obstacle a què havia de fer front la premsa d'aquest període era l'analfabetisme dominant, més encara en àmbits rurals i llunyans a Barcelona com Lleida i comarques. Aquesta era una preocupació de primer ordre a eradicar per a la intel·lectualitat catalana, la qual cosa, sumada a l'augment incessant de publicacions i de llibres en català, va acabar originant, des de les pàgines de *La Publicitat* i *La Veu de Catalunya* els primers mesos de 1927, un gran debat de fons sobre la qüestió conegut amb el nom de «La batalla pel llibre». Fallava certament el sistema d'ensenyament, però tampoc no es disposava d'una bona xarxa de distribució del llibre en català que arribés arreu del país, ja que la majoria de les vendes funcionaven fins llavors via subscripció, a excepció de les ciutats que gaudien d'un llibreter actiu i compromès.

Vida Lleidatana ho va convertir en un dels seus cavalls de batalla principals i es va fer seues totes aquestes reclamacions, reiterades de manera continuada als editorials i al llarg de les planes de la revista. Felip Solé i Olivé, un dels redactors i també pedagog, fou l'encarregat de fer entrar la publicació en aquest debat en el qual va aportar l'anàlisi de la situació local, que comparava amb la de les principals ciutats catalanes: mentre que a Lleida el percentatge d'analfabets arribava fins al 39,11%, a Girona era del 25,13%, a Terrassa del 25,93%, a Tarragona del 32,31%, a Sabadell del 34,12% i a Barcelona del 26,58%. Solé coincideix en els arguments de la majoria d'intel·lectuals catalans per superar aquesta lamentable situació, molt accentuada a la capital del Segrià. I també incideix, en el seu segon article, en una qüestió fonamental i alarmant: l'analfabetisme relatiu. És a dir, lectors potencials, pertanyents a classes benestants —la classe obrera s'esforçava a aprendre a llegir i a escriure per poder ascendir en les escales laboral i social—, que no llegien per indiferència o per desinterès.

“La Mancomunitat de Catalunya ja va començar a preocupar-se per reduir el grau d'analfabetisme

La Mancomunitat de Catalunya ja va començar a preocupar-se per reduir el grau d'analfabetisme amb la creació d'una xarxa d'escoles i d'un programa d'escolarització que arribessin a tots els pobles, cosa que no va desapropiar la dictadura de Primo de Rivera, si bé en va canviar tant l'orientació

ideològica com la pedagògica. L'objectiu, però, de reduir el nombre d'analfabets es va assolir: a la comarca del Segrià, entre el 1900 i el 1920 va caure en un 50%, admirable si és té en compte que a principis del segle XX superava el 65% (BARRULL, JARNE I MIR 2003: 23).

Pel que fa a Lleida, cal remarcar que la ciutat del primer terç del segle XX vivia immersa en les contradiccions i paradoxes pròpies d'una ciutat en transformació. Mentre que assolía un nivell econòmic inimaginable al tombant de segle, l'esforç intens de desvetllament cultural de la ciutat no acabava de fer-se una base social àmplia que li donés suport i fracassà parcialment. A la vegada que se la qualificava de «vila adormida» o de «ciutat de solitaris», en terminologia orsiana, l'activitat cultural s'hi intensificava, es perfilava com a capital de la Catalunya occidental —també de la Franja de Ponent— i sovint acollia la celebració de congressos, exposicions i fires que la convertien, momentàniament, en l'epicentre de la vida política, social i intel·lectual catalana. Costa menys d'entendre si es té en compte que es tractava d'una ciutat rural d'interior, llunyana a Barcelona i dominada per una oligarquia imperant fins la primeria del noucent, cosa que va significar

a la pràctica la manca d'una burgesia industrial dinàmica i emprenedora i també el fet que va començar a experimentar i a aplicar els canvis del món modern relativament tard, o almenys a tastar-ne els seus fruits. Potser per tot això és que la generació intel·lectual del noucent encara es veia dominada per la tradició renaixentista i no va debutar pròpiament com a força de ruptura i de transformació fins a última hora. Des del darrer quart del segle XIX, amb la fundació de l'Acadèmia Bibliogràfica Mariana (1862) i la instauració dels Jocs Florals (1895), prohibits el 1923 però símbol indiscutible de la recuperació de la llengua i la cultura pròpies, fins a la Segona Exposició Agrícola de l'any 1930, té lloc tot aquest despertar estimulant que, entre d'altres, veu naixer el Liceu Escolar i el Centre Excursionista de Lleida (1906), que tenia com a òrgan el *Butlletí del Centre Excursionista de Lleyda* (1908); la celebració del primer Congrés de l'Excursionisme Català (1911); la creació de l'Escola de Música (1915), de l'Escola nocturna d'Arts i Oficis (1918) patrocinada per l'ajuntament i la Diputació, de l'escola de sords-muts impulsada per la Mancomunitat (1921), de l'Associació Cultural Catalanista (1916), que tenia la revista *Catalunya* com a òrgan d'expressió; la celebració de la Primera Exposició-Concurs de Tractors (1921) organitzada per la Mancomunitat, del V Congrés de Metges en Llengua Catalana (1923); la inauguració del Museu Morera (1924) com a successor de l'antic museu d'art contemporani (1913); el naixement de l'Ateneu Lleidatà (1925), punt d'inflexió pel trencament que suposà amb el programa renaixentista; o la celebració de la Primera Exposició de Maquinària Agrícola organitzada per la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre (1927).

LA REVISTA: CINC ANYS D'APORTACIONS CABDALS⁴

Vida Lleidatana (1926–1931) fou ideada com una plataforma d'encontre cultural, moderna, transformadora i preeminentment literària. L'òrgan d'expressió prèpublicà d'una generació d'intel·lectuals que volien ajustar a l'hora catalana la ciutat de Lleida i les comarques de Ponent. Un somni ple d'esforç que, durant cinc anys, s'encarregà de sembrar la llavor del futur i que no s'explicaria sense l'acció decidida d'uns homes que albiraven una ciutat immersa de ple en el progrés i la modernitat.

Els redactors de *Vida Lleidatana* no dubtaren a prendre com a referents i models les publicacions de més prestigi intel·lectual i amb més voluntat de modernitat de Barcelona: en un principi, la *Revista de Catalunya* i la *Gasetta de les Arts* i quan van sortir també *La Nova Revista* i *Mirador*. Al mateix temps, es van fixar en els referents periodístics del moment, que no eren altres que *La Veu de Catalunya*, *El Matí* i, sobretot, *La Publicitat* (no en va bona part dels fundadors de *Vida Lleidatana* formaven part o eren simpatitzants d'Acció Catalana).

Descripció tècnica

Vida Lleidatana surt a la palestra l'1 de maig de 1926 amb el subtítol de «revista quinzenal il·lustrada» i pocs dies abans de la festa major de la ciutat. Després de publicar-se durant cinc anys ininterrompudament, va desaparèixer sense acomiadar-se explícitament el 10 de gener de 1931. En total, en van sortir al carrer 101 números, alguns dels quals com a números extraordinaris dedicats a celebrar una efemèride o a homenatjar alguna personalitat local en motiu del seu traspàs.

⁴ Durant l'elaboració dels *Índexs de la revista*, es va publicar simultàniament el número 20 de la revista URC dedicada a la premsa lleidatana del període d'entreguerres. D'entre tots els articles, cal destacar les aportacions d'Olivia Gassol (GASSOL 2005) i Valeri Mallol (MALLOL 2005) pel que fa a *Vida Lleidatana*.

La revista es va presentar sempre en format gairebé quartilla (24x17 cm) i l'exemplar normal estava format per unes 16 pàgines, embolcallades per davant i per darrere de quatre fulls dedicats a la publicitat. Aquest últim fet demostra l'equilibri difícil entre la necessitat de subsistència econòmica de l'empresa i la sensibilitat que tingueren els seus impulsors a l'hora d'oferir als lectors el text i les imatges sense corrompre'ls amb la inserció d'anuncis enmig dels articles. A la portada, les lletres eren minucioses amb un gravat enquadrat al centre i el preu a sota. A partir del número 26, també s'hi va afegir l'any de publicació i la numeració corresponent de l'exemplar. I, a partir del número 57, el sumari va ser desplaçat a la portada, seguint el mateix model que la *Revista de Catalunya*.

Va conèixer tres tipografies que, cronològicament ordenades, van ser: Mariana, Sol i Ilerda. Només en va variar l'encapçalament la tercera impremta, a partir del número 57, quan aparegué en forta negreta i tirada recta.

Els números extraordinaris es movien entre la trentena i el centenar de pàgines i també s'hi introduïen fotografies a color. Se'n van dedicar a la festa major (núm. 25, 49/50, 70/71 i 93), a l'Exposició de Maquinària Agrícola de l'any 1928 (núm. 57 i 58), a la commemoració del número 100 de la revista, i a la memòria de Magi Morera i Galícia (núm. 28), d'Ignasi Iglésies (núm. 59) i de Joan Bergós i Dejuan (núm. 101). Aquest últim extraordinari va ser també el que va posar el punt i final a l'empresa editorial més important, pel que fa almenys a revistes, que ha conegut fins ara la ciutat.

El projecte editorial

L'editorial del primer número, intitulat «Presentalla», comença dient:

Els qui hem donat a llum aquesta revista, modestos obrers, arborats, però, pel foc d'una idealitat que batega, permanent, en nostres pits, no ho fem pas guiats per l'afany de lucre ni per la ridícula [sic] puerilitat de presumpció, sinó pel desig que sentíem d'aportar al moviment cultural de nostra terra les corrents característiques de les comarques lleidatanes.

I acaba així: «Les planes d'aquesta publicació resten obertes a totes les manifestacions de la cultura nostrada i molt principalment a tots aquells que s'inicien en el conreu del pa espiritual de les lletres». Una declaració clara dels objectius i de les motivacions que perseguia la Redacció, però que tanmateix es mou de manera expressa en la indefinició ideològica, estètica o de qualsevol altra mena que pogués comprometre per exclusió els bons propòsits inicials. És el que es defensa des del segon editorial amb contundència i sense vacil·lacions: «Per ço, (...) hem de contestar a molts d'altres que ni definicions, ni encarcaments; que sempre les manifestacions de l'esperit han gustat d'un gran moviment i d'una llibertat d'exposició imprescindible».

Aquests dos editorials són els que defineixen millor què fou i què es proposava *Vida Lleidatana*, uns principis i uns ideals que se seguïran amb fidelitat absoluta fins a l'últim exemplar i que queden concretats en tres línies d'actuació ben definides. En primer lloc, la defensa, la promoció i la divulgació de la llengua catalana mitjançant l'adscripció a la proposta normativa de l'IEC i amb la impressió d'una publicació íntegrament en català. En segon lloc, la creació d'una plataforma per als escriptors novells útil i òptima no només per donar-se a conèixer al gran públic i fer els seus primers passos en el camp de la creació sinó que també els servís per cultivar-se amb l'aportació tant de models

literaris, antics i contemporanis, catalans i universals, com articles dedicats a la reflexió literària; tot per ajudar-los a millorar i a conèixer la pròpia tradició i les noves tendències del moment. Finalment, i no menys important, ser la portaveu de l'aportació lleidatana a la construcció cultural, i per extensió nacional, de Catalunya: o sigui, contribuir a l'edificació de la Catalunya-Ciutat tal com la reinterpretava des de *La Publicitat* —des d'Acció Catalana— Antoni Rovira i Virgili. La Catalunya-Ciutat ja no era el complex sentit encunyat per Eugeni d'Ors, expressat des d'una òptica urbana uniformadora, sinó que es reduïx únicament al conjunt espiritual que mou totes les poblacions del país amb l'objectiu comú, de màxima ambició, de redreçar des de la cultura, entesa en tota la seua complexitat, la nació sencera. El que pretenia la revista, doncs, era aglutinar tots els sectors ideològics i polítics lleidatans que s'hi volguessin sumar, fossin de dretes o d'esquerres, republicans o monàrquics. D'aquí l'ampli ventall de models, que anaven des del republicanisme fins al catolicisme més conservador, però sempre mantenint com a premissa bàsica i lloc de trobada les coordenades del catalanisme. Diu Josep Vallverdú que aquest afany globalitzador, positiu i amb un to ben marcat de civilitat va sorgir com a conseqüència de l'ideari noucentista de Prat de la Riba, D'Ors, Carner i Guerau de Liost (VALLVERDÚ 1980: 61–62).

El motor que va fer possible i que movia *Vida Lleidatana* era el Consell de Redacció, format per una sèrie de joves entusiastes que no tenien cap interès lucratiu en aquesta empresa i que, en la seua majoria, eren obrers amb unes certes inquietuds culturals, ja que havien format part dels famosos Pomells de Joventut (BERGÓS 1990: 269). Felip Solé i Olivé, Vicent Chàlons, Pau Guimet, Manuel Pallejà, Josep Teixidó, Josep Canals, Antoni Bergés, Josep Agulló i Antoni Bergós, juntament amb el seu pare, Joan Bergós i Dejuan, com a conseller primordial a l'ombra. La direcció de la revista va recaure en Vicent Chàlons perquè, segons sembla, era l'únic major d'edat. És molt interessant, en aquest sentit, l'article «Com es fa Vida Lleidatana», signat per «Un de la colla» i aparegut en el número 25 (5 de maig de 1927), ja que es tracta d'un testimoni en primera persona de com es feia la revista.

Les seccions

Moltes de les seccions en què es va dividir el primer número de la revista es van convertir en poc temps en definitives, cosa que dóna idea de la solidesa del projecte que tenien al cap els seus impulsors. La publicació, doncs, va anar seguint el següent esquema de forma prou inalterada.

Cada número s'obria amb un editorial contundent que podia tractar tant temes d'àmbit local com d'abast més general, bé que en els primers anys moltes vegades aquesta contundència s'havia de llegir entre línies en un text aparentment innocent per poder passar la censura. Ben aviat, a partir del número 4 (15 de juny de 1926), el va seguir una secció antològica amb voluntat eclèctica: dues pàgines dedicades a la reproducció de textos d'autors consagrats de la literatura catalana, lleidatans o no, amb la doble finalitat d'oferir models als escriptors novells de Ponent i de divulgar l'alta literatura catalana, antiga i contemporània, entre els lectors lleidatans (sovint en consonància amb les novetats de l'Editorial Barcino i de vegades dedicada a divulgar qualsevol camp de la cultura humana: filosofia, pensament polític, ciència, història, etc.). No va ser, però, fins al número 31 (1 d'agost de 1927) que la secció adquirí l'encapçalament explícit de «Planes antològiques». A partir d'aquí, ja es desenvolupava la resta del cos de la revista integrat per articles d'opinió, estudis d'àmbit històric, crítiques literàries, reportatges, entrevistes, etc. Finalment, la secció encarregada del tancament era una pàgina dedicada a l'actualitat a mode de noticiari, que primer es va dir «Nòtules» i, a partir del número 25 (5 de maig de 1927), «Noticiari», sempre precedit per

una sèrie de seccions curioses que, mantingudes al llarg de tota la vida de la publicació, no sempre apareixien en cada exemplar: la «Secció Filològica» signada per Johnson, un llistat per divulgar i recuperar les formes correctes en català dels barbarismes més usats en la llengua col·loquial pels lleidatans i que va trobar la seua fi natural en arribar a la lletra Z; les «Llambregades» de Guifré; el «Refraner» [sic] fet per J. Anyell i estructurat per temes; «Les Publicacions», de Pau Guimet, destinada a ressenyar les revistes que anaven apareixent arreu dels Països Catalans; o bé la «Crònica Esportiva», d'Antoni Bergés i que només va aparèixer durant el primer any de la revista (des del maig de 1926 fins al de 1927).

També en va tindre de temporals i algunes altres van fracassar completament i només van aparèixer durant pocs números. És el cas, per exemple, de la secció «Quinzena per quinzena». Va ser anunciada al segon número i inaugurada al tercer, però tanmateix no va trobar continuïtat molt possiblement a causa de les dificultats interposades per l'òrgan censor ja que aquesta secció pretenia analitzar breument l'actualitat destacada entre número i número. A més a més, com que ja hi havia una secció final dedicada a fer de noticiari potser no acabava tampoc de tindre sentit fer-ne una altra més o menys semblant. L'últim any, després de la dimissió de Primo de Rivera i la consegüent obertura del règim, es va intentar recuperar aquesta secció, ara amb més sort, sota el nom de «Política». Era dedicada exclusivament al comentari objectiu de l'actualitat política i es va publicar ininterrompudament des del número 90 fins al 99 (des del 15 de març fins al 15 d'agost de 1930).

Una revista literària?

Tot i que la revista es va presentar des del primer dia com una publicació d'àmbit cultural amb la voluntat afegida d'informar i comentar l'actualitat, aviat hi va agafar un paper predominant la literatura. De fet, sembla que aquesta va ser la tendència que van seguir moltes revistes catalanes similars o amb els mateixos propòsits, ja que sovint els termes *cultura* i *literatura* s'interrelacionaven fins a la (con) fusió. Què s'ha d'entendre, doncs, per revista literària en el període d'entreguerres? Només es pot considerar com a tals aquelles que estrictament ho fossin o bé aquelles revistes culturals que van donar un paper destacat a la literatura.

En el cas concret de *Vida Lleidatana*, hi ha un clar predomini de la cosa literària, entesa en tota la seua dimensió (creacions, crítiques, estudis literaris...), per sobre de qualsevol altre sector cultural. Si hom fa una anàlisi una mica més en profunditat i es fixa en l'aportació literària d'aquesta publicació en el panorama concret de les lletres lleidatanes, s'adonarà de la magnitud, la consciència i l'ambició del projecte. La idea principal era formar a les pàgines de la revista una nòmina consistent de literats lleidatans que representessin la contribució de les Terres de Ponent al redreçament cultural català. Per a aconseguir-ho, però, calia assegurar d'entrada dues coses: oferir el màxim de models possibles que servissin per cultivar les noves generacions d'escriptors i trobar la figura literària per excel·lència, validada per la intel·lectualitat catalana, de la Renaixença a Lleida perquè fes de pont simbòlic entre el renaixement i els més joves. L'aparició de les «Planes antològiques» des del número 4 respon al primer objectiu. Pel que fa al segon, ningú més adient per assumir aquest patriarcat que Magí Morera i Galícia, una figura simbòlica que els impulsors de la revista van saber aprofitar i explotar al màxim (el tercer extraordinari va ser un homenatge pòstum en motiu del seu traspàs i l'obra de referència *Les hores lluminoses*).

Fet tot això, el següent pas era trobar les noves figures literàries de Lleida a exportar a la resta de Catalunya. Quan apareix *Vida Lleidatana*, hi ha dos poetes que ja han començat a fer els seus passos i que veuen en aquesta nova publicació una bona plataforma per donar-se a conèixer més i millor al públic lleidatà. Són Josep Estadella Arnó, que fins i tot hi envia poemes escrits expressament, i Jaume Agelet i Garriga. Ambdós conreen una poesia amable, joiosa, estilísticament pulcra, en què hi predominen l'horta i el ruralisme urbà de Lleida (BARRULL, JARNE I MIR 2003: 180), sovint amb un regust vuitcentista o jocflorallesc. A ells dos, encara cal sumar-hi els dos representants més destacables de les noves veus poètiques de Ponent, que a més a més tenen la seua etapa de formació a les pàgines de la revista: mossèn Antoni Navarro, nascut a Vilaller, i Joan Duch i Arqués, fill de Juneda. Potser va ser en la persona d'aquest últim en qui recaigué la confiança com a promesa i aposta literària més ferma i clara de *Vida Lleidatana*, si la mort no li hagués arribat als 29 anys. Ho demostra el fet que l'únic volum de les «Publicacions de Vida Lleidatana» editat sigui, precisament, el seu poemari *Les hores gerdes* com a homenatge pòstum. I també que la seua obra representa un trencament veritable amb el localisme i explora una poesia que, sense abandonar els referents lleidatans, és més universal.

En el camp de la prosa, tot i els intents i provatures de Felip Pleyan Condal, Pau Guimet, Vicent Chàlons, Waldir de Marials, Jordi Troba, entre d'altres, no hi va haver tanta sort. Cap d'ells va aconseguir allunyar-se de l'òrbita de la literatura costumista i pairalista de Manuel Gaya i Tomàs (Maldà, 1851–Lleida, 1912), l'obra del qual va posar fi a l'hegemonia que va tindre la poesia en terres lleidatanes al llarg del segle XIX. La sorpresa, però, va arribar de la mà singular de Joan Santamaria que, tot i no haver viscut mai a Lleida, el sol fet de ser-ne fill ja va ser prou vàlid per presentar-lo com el nou prosista lleidatà de referència. Tot i que mai va perdre el contacte amb la capital del Segrià, sí que va tindre l'oportunitat de formar-se en els ambients culturals de Barcelona, cosa que li va permetre desenvolupar una prosa universal, contemporània al seu temps, enginyosa i allunyada totalment dels cànons costumistes. La distància entre els primers i ell és immensurable. Per altra banda, la curta estada a la ciutat de Carles Farsac i Meifrén també va aportar aires nous a la prosa de la revista en consonància amb les noves tendències europees. Gràcies a ell, es projectarà l'inici de la publicació de textos dels autors russos més consagrats com Leonides Andreiev o Lleó Tolstoi, un projecte que es va perdre quan va haver de marxar precipitadament de la ciutat —només va ser possible publicar el conte «Un estranger» d'Andreiev—, tot i que va seguir col·laborant-hi des de Barcelona amb articles.

Si bé en el cas de la creació literària, la revista és poc reeixida perquè tampoc li era favorable un entorn que calia construir, cosa a la qual es va dedicar fins on va ser capaç, on sí que destacà, en envi, serà en l'àmbit de l'estudi i la crítica literaris gràcies a la disposició d'homes formats en aquestes disciplines, a diferència dels escriptors. Només cal fullejar els treballs de Felip Solé i Olivé, Jesús Sanz, Vicent Chàlons, Josep Font i Solsona o bé els de Lluís Aige i Corbella per fer-se'n a la idea.

No sembla desaforat, per tant, pensar que *Vida Lleidatana* va ser, per damunt de tot, una aposta literària del període d'entreguerres feta des de Lleida. És a dir, l'intent d'articular una tradició pròpia a Ponent, en què confluïssin els autors ja consagrats amb els emergents, i fer-la valer dins del panorama general de la literatura catalana. Aquesta fou sens dubte l'aportació més clara que va fer al redreçament nacional de Catalunya.

El final

Vida Lleidatana va desaparèixer el 10 de gener de 1931, sense cap explicació. Podem imaginar diverses causes com ara la manca de suport de lectors, la pressió d'un règim agonitzant que intensificava la seua activitat censora per no donar mostres de debilitat i l'esperança posada en l'arribada d'una nova etapa democràtica a la qual un projecte d'aquestes

característiques no hi encaixava: les noves circumstàncies politico-socials l'obligaven a canviar el seu enfocament original i actuar en el camp de la política. L'adveniment de la II República va provocar automàticament l'aparició de nombroses publicacions ideològiques adscrites als diferents gremis, sindicats, partits o grups polítics seguint la forta i ascendent politització de la societat.

“ Les noves circumstàncies politico-socials l'obligaven a canviar el seu enfocament original

Potser és per aquest motiu que la nova aposta dels impulsors de *Vida Lleidatana* —almenys de la majoria—, la revista *Camins* (1934), no va arribar a veure el sisè número, però en fou sense cap mena de dubte la més directa hereva. D'altra banda, també altres publicacions que la van seguir van voler ser testimonis d'aquesta nova etapa de la vida de la ciutat. Entre les més significatives, es poden comptar: *L'Òstia* (1931), setmanari satíric anticlerical; *Toca Ferro* (1931), setmanari radical espiritista; *Occident* (1931), òrgan d'expressió de l'Acció Catalana a Lleida; o la revista *Art*, intent frustrat promogut per Enric Crous d'acostar l'avantguardisme a la societat lleidatana.

CONCLUSIONS

Un dels valors intrínsecs a la publicació, i pel qual esdevé excepcional, és l'ambició pel que fa a modernitat i innovació. No només per la utilització d'una determinada tipografia o composició sinó sobretot perquè s'ocupà de donar cobertura, amb una secció específica, a un dels punts naixents de la cultura popular del segle XX com era l'esport, bàsicament el futbol, i per altra banda apostà de manera clara pel fotoperiodisme, la qual cosa la converteix en l'empresa pionera en aquest àmbit a les comarques lleidatanes. De fet, és l'única publicació de l'època que va utilitzar la fotografia com a material d'informació, cosa que no es repetiria fins als diaris publicats durant la Guerra Civil espanyola (1936–1939), i per això mateix és que hi trobem les instantànies d'Emili Gausí o de Lluís Corbella i Albiñana, els fotògrafs professionals més prestigiosos que hi havia a la ciutat (BARRULL, JARNE I MIR 2003: 186). A més a més, a l'entorn de *Vida Lleidatana*, van anar generant-se tota una sèrie de projectes que fan més evident encara el neguit dels redactors i la dimensió social que volien que tingués la publicació.

Es pot afirmar sense cap mena de dubte que *Vida Lleidatana* no va ser una aventura experimental sinó un projecte ben meditat i amb objectius clars. Els seus impulsors van aconseguir treure a la llum pública una publicació transversal, moderna i que va servir d'eina per vehicular tots els debats i totes les iniciatives que tinguessin l'anhel d'engrandir l'esperit cultural i cívic dels lleidatans. Per això es va preocupar d'aplegar al seu entorn la intel·lectualitat lleidatana del moment i parlar de tu a tu a Barcelona, la gran capital.

BIBLIOGRAFIA

BADIA (2006): Andratx Badia, *Índexs de la revista «Vida Lleidatana»*, inèdit.

BARRULL, JARNE I MIR (2003): Jaume Barrull, Antonieta Jarne i Conxita Mir, *Història de Lleida. Volum 8: De la Restauració al franquisme*, Lleida, Pagès Editors.

BERGÓS (1990): Antoni Bergós, *Memòries*, Lleida, La Paeria.

GASSOL (2005): Olívia Gassol, «La premsa de Lleida dels anys vint i trenta com a plataforma cultural i editorial. El projecte de *Vida Lleidatana*», *URC*, 20, p. 84–92.

MALLOL (2005): Valeri Mallo, «La proposta literària de *Vida Lleidatana*», *URC*, 20, p. 58–67.

ROIG (1992): Josep M. Roig Rosich, *La dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

ROSELL (1987): Josep A. Rosell i Pujol, *La premsa a Lleida*, Lleida, Ajuntament de Lleida.

SOL (1964): Romà Sol, *150 años de prensa en Lérida*, Lleida, Instituto de Estudios Ilerdenses.

TORRENT I TASIS (1966): Joan Torrent i Rafael Tasis, *Història de la premsa catalana*, Barcelona, Bruguera, 2 vols.

VALLVERDÚ (1980): Josep Vallverdú, «Sobre “Vida Lleidatana”», dins *De Morera i Galícia a Guillem Viladot*, Lleida, Dilagro Edicions, p. 55–74.